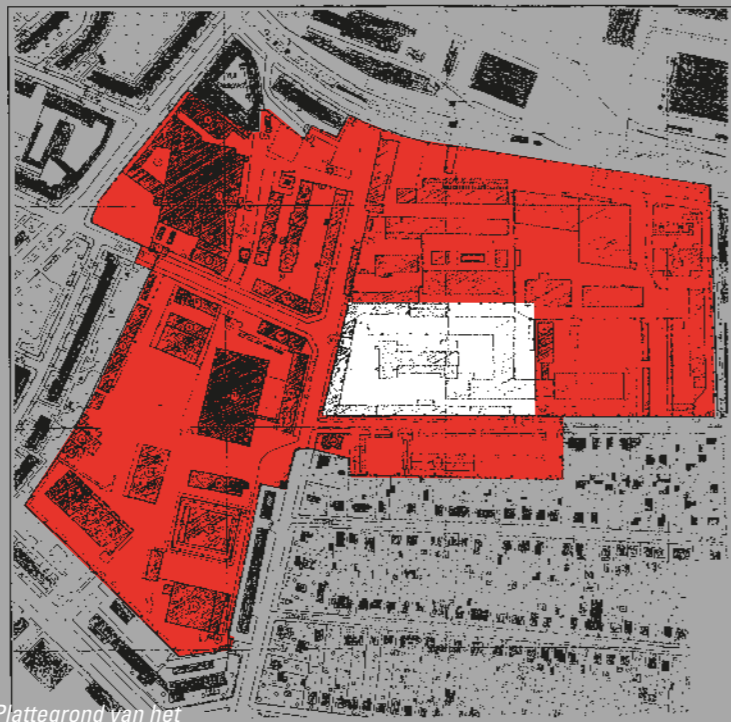
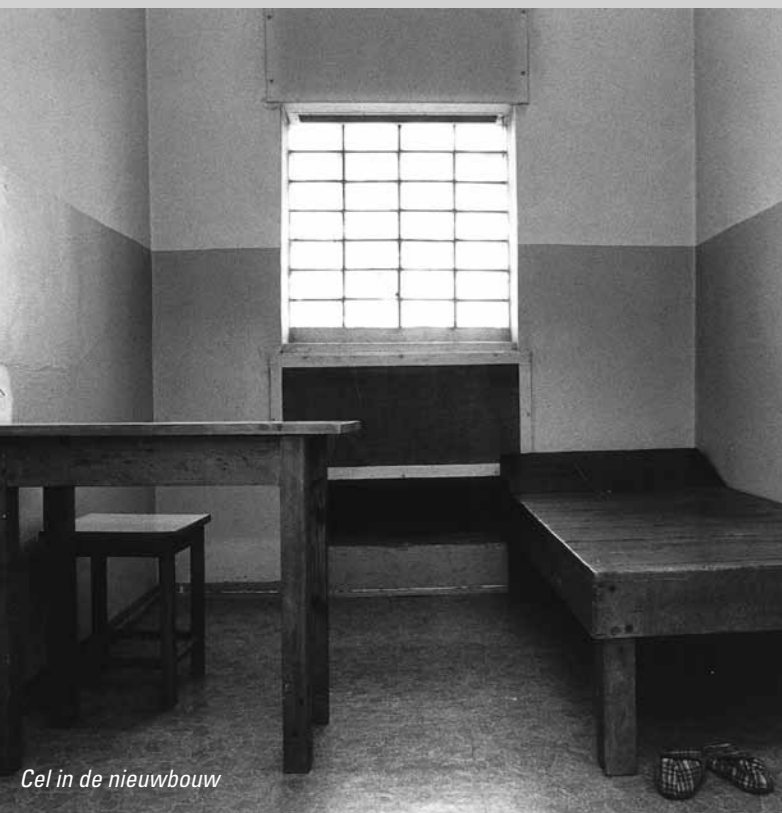

De Stasi-gevangenis

Na de oprichting van het Ministerie voor Staatsveiligheid (MfS) nam het MfS de ondergrondse gevangenis in maart 1951 over. In de jaren vijftig zaten hier talrijke mensen vast die zich verzet hadden tegen de communistische dictatuur. De gedetineerden op de lijst varieerden van aanvoeders van de opstand van 17 juni 1953 tot Jehova's getuigen. Ook hervormingsgezinde communisten zoals het hoofd van de Aufbau-uitgeverij Walter Janka en in ongenade gevallen politici, zoals de voormalige DDR-minister van Buitenlandse Zaken Georg Dertinger (CDU) en het voormalig lid van het SED-politbureau Paul Merker zaten maandenlang in cellen die leken op grafombes. Zelfs westerse critici van de SED werden destijds door het MfS ontvoerd en naar Hohenschönhausen gebracht, zoals de West-Berlijnse advocaat Walter Linse die in 1952 ontvoerd en een jaar later in Moskou geëxecuteerd werd.

Plattegrond van het verboden gebied

Cel in de nieuwbouw

Eind jaren vijftig moesten gevangenen van een MfS-werkkamp in de buurt een nieuw gebouw met meer dan 200 cellen en ondervragingskamers bouwen. Het enorme gevangeniscomplex maakte deel uit van een uitgestrekt verboden gebied dat ten tijde van de DDR niet door normale burgers betreden mocht worden. Vastgehouden werden hier vooral mensen, die geprobeerd hadden om te vluchten, te emigreren of die vanwege hun politieke mening vervolgd werden, zoals de dissident Rudolf Bahro en de schrijver Jürgen Fuchs.

In plaats van met fysiek geweld werden de gedetineerden nu met psychologische methoden murw gemaakt. De gevangenen werden niet geïnformeerd over waar zij gedetineerd waren. Stelselmatig kregen ze het gevoel aan een almachtige staat overgeleverd te zijn. Van de buitenwereld hermetisch afgesneden en meestal streng geïsoleerd van hun medegevangenen werden ze door goed opgeleide ondervragers vaak maandenlang verhoord, om hen te brengen tot het afleggen van bezwarende verklaringen.

Uiteindelijk leidde de vreedzame omwenteling die in de herfst 1989 de SED-dictatuur ten val bracht pas tot de ontmanteling van de staatsveiligheidsdienst en zijn gevangenis.

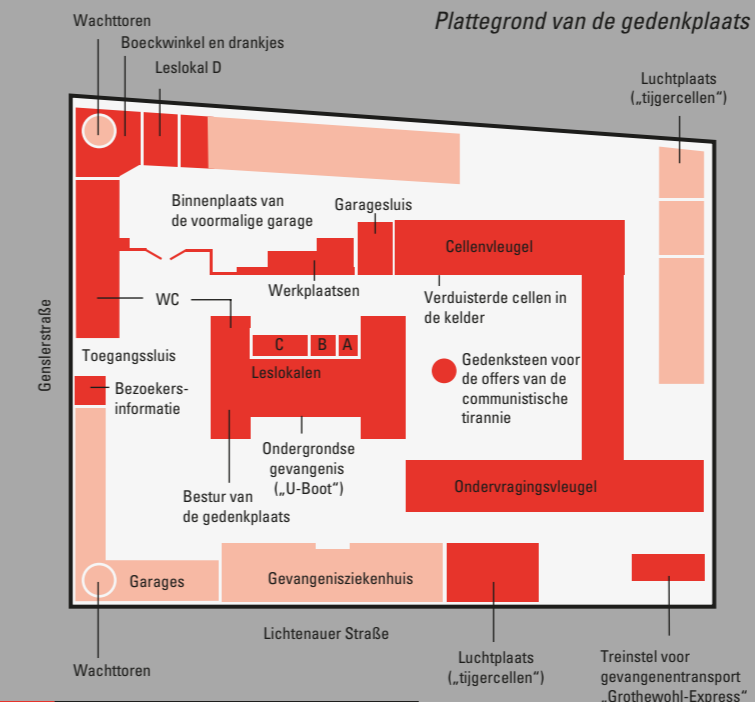
De gedenkplaats

Na de toetreding van de DDR tot de Bondsrepubliek werd de gevangenis in Berlijn-Hohenschönhausen in oktober 1990 gesloten. Voormalige gevangenen vochten ervoor om hier een gedenkplaats in te richten. Het gevangeniscomplex werd in 1992 onder het beheer van monumentenzorg geplaatst en twee jaar later tot gedenkplaats verklaard. Sinds juli 2000 is de gedenkplaats een zelfstandige openbare stichting.

Het doel van de stichting is „het onderzoek naar de geschiedenis van de gevangenis Hohenschönhausen in de jaren 1945 tot 1989, en door middel van tentoonstellingen, evenementen en publicaties te informeren en in discussie te treden over de vormen en de gevolgen van politieke vervolging en de onderdrukking in de communistische dictatuur”. De voormalige Stasi-gevangenis wordt intussen jaarlijks door meer dan 340.000 mensen bezocht. Ongeveer de helft daarvan zijn scholieren en studenten. Meestal worden ze door voormalige gevangenen in het gebouw rondgeleid.

Gedenksteen van de gedenkplaats

Aanbod voor bezoekers

- Rondleidingen: Rondleidingen voor groepen zijn dagelijks tussen 9 en 18 uur na aanmelding mogelijk. Er zijn dagelijks tenminste twee openbare rondleidingen voor individuele bezoekers (in het Duits). Op aanvraag is ook een speciale rondleiding door het voormalig verboden gebied mogelijk.
- Tentoonstellingen: Gedurende het hele jaar worden wisselende tentoonstellingen over de politieke vervolging in de DDR gehouden.
- Evenementen: Er zijn regelmatig voordrachten, lezingen, boekpresentaties, discussies en culturele manifestaties in de gedenkplaats.
- Cursussen: Groepen kunnen naar aanmelding aan cursussen en projectdagen met voormalige gevangenen deelnemen.
- Onderwijsaanbod: Voor de begeleiding van scholen staat een educatieve werkgroep ter beschikking.
- Herdenking: aan de gedenksteen en bij de DENKORT (het monument) in de buurt worden regelmatig kransen neergelegd en herdenkingsplechtigheden gehouden.
- Boekwinkel: Een speciale boekwinkel in de gedenkplaats verkoopt publicaties van de gedenkplaats en heeft een omvangrijk aanbod met boeken over de geschiedenis van de communistische dictaturen.

De Stasi-gevangenis

Gedenkstätte
BERLIN-HOHENSCHÖNHAUSEN

Voormalig interneringskamp van de Sovjetunie en huis van bewaring van het Ministerie voor Staatsveiligheid

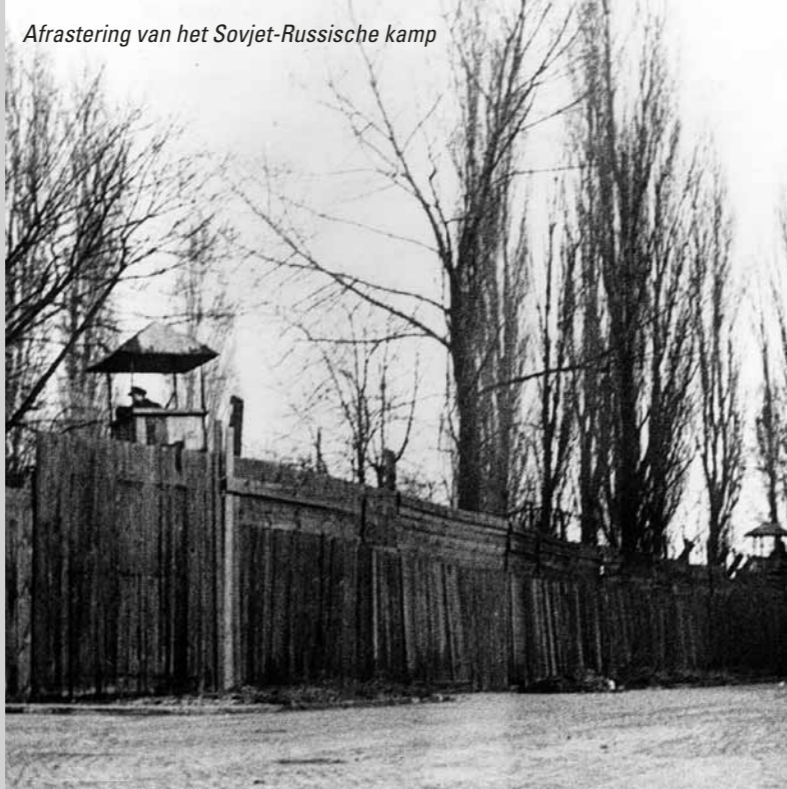
In het centrum van de communistische dictatuur

Het gebied waar de gedenkplaats Berlin-Hohenschönhausen zich bevindt is als geen andere plaats in Duitsland verbonden met de 44-jarige geschiedenis van politieke vervolging in de Sovjet-Russische bezettingszone en de DDR.

Na de Tweede Wereldoorlog richtte de Sovjetunie hier een interneringskamp in; daarna werd de locatie de centrale sovjetgevangenis in Oost-Duitsland. Aan het begin van de jaren vijftig nam het Ministerie voor Staatsveiligheid (MfS) de gevangenis over en gebruikte haar tot 1990 als centraal huis van bewaring.

Het MfS was de geheime politie van de SED en als „schild en zwaard van de partij” het belangrijkste instrument om de communistische dictatuur overeind te houden. 91.000 voltijders en 189.000 inofficiële medewerkers zorgden tenslotte voor een algehele bewaking van de bevolking. Wie zich verzette of probeerde te vluchten, belandde in een van de in totaal 17 huizen van bewaring van de MfS die geleid werden vanuit de centrale gevangenis in Berlin-Hohenschönhausen.

Afrastering van het Sovjet-Russische kamp

Toegangsluis

Het kamp

Oorspronkelijk was er op het terrein van de onderzoeksgevangenis in Berlijn een centrale keuken van de Nationaalsocialistische Algemene Welzijnszorg (NSV). Het in 1939 voltooide bakstenen gebouw werd in mei 1945 door de sovjetbezetting in beslag genomen en verbouwd tot „speciaal kamp nr. 3”, dat als verzamel- en doorgangskamp diende. Vanaf hier werden om en nabij de 20.000 gevangenen in geforceerde marsen of op vrachtwagens naar andere sovjetkampen getransporteerd, bijvoorbeeld naar het voormalig concentratiekamp Sachsenhausen.

De leefomstandigheden in het kamp waren catastrofaal. In een zeer beperkte ruimte waren tijdelijk meer dan 4.200 mensen bijeengedreven. De hygiënische omstandigheden waren erbarmelijk en de voedselverzorging onvoldoende. Omdat de gevangenen geen dekens hadden leden zij 's winters in de onverwarmde ruimtes enorme kou. Daarbovenop kwam de onzekerheid over hun eigen lot. Een groot aantal van de geïnterneerden werd ziek of overleed. Volgens informatie van de Sovjetunie zijn tussen juli 1945 en oktober 1946 in totaal 886 mensen om het leven gekomen; schattingen gaan uit van meer dan 3.000 doden. Hun lichamen werden in de omgeving, op stortplaatsen en in bomtrechters begraven.

De interneringen vonden plaats op basis van sovjetbevel 00315 van 18 april 1945. Op grond van dit bevel werden spionnen, saboteurs, terroristen, NSDAP-activisten, politieagenten, medewerkers van de geheime dienst, ambtenaren en andere „vijandige elementen” in Duitsland gearresteerd. Veel arrestanten waren niet of nauwelijks betrokken bij het nationaalsocialistische systeem. Zo maakten niet alleen talloze niet-Duitsers (vooral Polen en Russen) deel uit van de geïnterneerden, maar ook vrouwen en jongeren. Vaak was een aangifte de reden voor de arrestatie, zoals in het geval van de beroemde acteur Heinrich George. Hij kwam in 1946 naar Sachsenhausen, waar hij kort daarna overleed.

De arrestanten werden vaak jarenlang vastgehouden zonder aan een rechter voorgeleid te worden. Steeds vaker verdwenen politieke tegenstanders van de sovjetbezetting in het kamp, zoals de sociaaldemocratische commandant van de Berlijnse politie Karl Heinrich die er eind 1945 overleed. Niet op de laatste plaats vanwege bezorgde navragen van de Berlijnse bevolking werd het kamp in oktober 1946 opgeheven. De gevangenen werden naar andere kampen verplaatst.

BETRETEN VERBODEN
ВХОД
ПОС ТОРОННИМ
ВОСПРЕЩЕН

Tweetalig toegangsverbod

Gang in de kelder van de „U-Boot” (onderzeeboot)

De „U-Boot” (onderzeeboot)

In het leegstaande fabrieksgebouw ontstond weinig later het centrale huis van bewaring in de Sovjet-Russisch bezette zone. Gedetineerden moesten in de kelder van de voormalige centrale keuken bunkerachtige cellen zonder ramen bouwen: de zogenaamde „U-Boot” of onderzeeboot. De inrichting van de vochtige en koude vertrekken bestond alleen uit een houten brits en een wc-emmer. Dag een nacht brandde een gloeilamp. De verhoren vonden vooral 's nachts plaats en gingen gepaard met bedreigingen van fysiek geweld. Voormalige gevangenen berichtten later dat ze door slaaponthouding, urenlang stilstaan, dagenlange hechtenis of opsluiting in kletsnatte cellen gedwongen werden tot het afleggen van bekentenissen. Onder de gedetineerden bevonden zich naast verdachte nationaalsocialisten vooral vermoedelijke politieke tegenstanders: vertegenwoordigers van democratische partijen (SPD, LDPD en CDU), maar ook communisten en sovjetofficiërs die ervan verdacht werden niet trouw aan de partijlijn te zijn. De meesten van hen werden later door sovjettribunalen tot langdurige dwangarbeid veroordeeld. Bijna iedereen die tegen het einde van de SED-dictatuur een aanvraag tot rehabilitatie indiende werd vervolgens door het Russische bestuur onschuldig verklaard.

Gedenkplaats Berlin-Hohenschönhausen

Genslerstraße 66
13055 Berlin, Germany

Tel.: +49 (0) 30 98 60 82 30
Fax: +49 (0) 30 98 60 82 464
Internetadres: www.stiftung-hsh.de
E-mailadres: info@stiftung-hsh.de

Rekening voor giften:
BIC: BELAEBE3333
IBAN: DE 11 100 500 00 0730014193

Houdt u er alstublieft rekening mee dat een bezoek aan de gedenkplaats alleen met een rondleiding mogelijk is.

Rondeleidingen voor groepen
Rondeleidingen voor groepen zijn na aanmelding mogelijk tussen 9:00 en 18:00 uur. Bijzondere toeren door het voormalig verboden gebied en Nederlandstalige rondleidingen zijn eveneens mogelijk.

Rondeleidingen voor individuele bezoekers
Maandag t/m vrijdag om 11:00 uur, 13:00 uur en 15:00 uur (in het Duits).
Zaterdag en zondag elk uur tussen 10:00 en 16:00 uur (in het Duits).
Rondeleiding in het Engels: elke woensdag en zaterdag om 14:30 uur.

Toegangsprijzen
5 euro, gereduceerd: 2,50 euro, scholieren 1 euro

Wijzigingen voorbehouden

Bereikbaarheid

S-Bahn tot station Landsberger Allee, vanaf daar met de MetroTram 6 tot halte „Genslerstraße” of met de MetroTram 5 tot halte „Freienwalder Straße”
MetroTram 5 en 6 vertrekken vanaf S-/U-Bahn Alexanderplatz
Vanaf station Lichtenberg: bus 256, halte Liebenwalder Straße/Genslerstraße.

